

ГОДИНА II.

София, Петъръ. 13 Апрель 1912 година:

169

Брой 55.

### АБОНАМЕНТЪ

За България:

|                      |         |
|----------------------|---------|
| За година . . . . .  | 16 лева |
| „ 6 месеца . . . . . | 8 „     |
| „ 3 месеца . . . . . | 4 „     |

За странство 34 лева за годишно.

Абонamenta започва на 1 и 15 число.

Единъ брой 5 стотинки.

# ВОЛЯ

## ЕЖЕДНЕВЕНЪ ВЪСТНИКЪ.

### ОБЯВЛЕНИЯ:

На I и II стр. за листове реалъ 1 лева.

На IV-та „ „ „ 40 ст.

За малки обявления отъ 25 думи 75 ст.

мончо въ предплата.

Адресъ в „ВОЛЯ“ — София

Телефонъ № 1189.

Директоръ-стопанинъ: **С. РАДЕВЪ**

## Църквата Света София.

Построена в значителни размири, чинто съпротивления, поддигани на една, колкото проста толкова и строг композиция, църквата и сега остава огромният масив на цялото същество; издигната на най-високото — източно — равнище на града, софийската Св. София обила пръвметът на бъдещ интерес от далече и от близо; тя е създавала легенди и е дала съвременно име на града, което замества значението — *Sardica, Berdica*, и особено сръбското — *Srbljica*.

Това значение на софийската Св. София е признавало не само изследваната на хора на науката от минало и сегашно време. То е признавало и византизма и на турците, на които на апокрифични книги, на католически епископи и свещеници на служба в София, на християнски, минали през града и останали вярно за него.

Софийската Св. София, до която, както турците казват *Makmuriye*, „добро е стаки патник gotoviti“, спирали е и византизма пръв мети на чужденците християнски, обикновено минаващи, секретари, просветители или обществени членове и придружени на чуждестранни извършени дипломатически мисии до турските султани. А тези мисии, особено пък австрийски, трябва да са минали непременно през София, която, лежача на кръстопът Сръбско-Българо-Църинград и Дунавско-Егейско море, е била неизбежна пункт на всички държавни пътища.

Първата, най-старата писмена паметник — *Евangelio* на пергамента, български редакция от 1329 год., в който се споменава софийската Св. София, е установява като български сбирни църковни. Тя ще да е била тогава още съвършено непозната и въобще главно желание, за което ние нямаме никакви сведения.

През това време — XIV — столетие поне до приземяването на града от турците (през 1382 год.) софийската Св. София ще да е продължавала да служи за сбирни, митрополитска църква, толкова повече, че второто — и последното — князство което ние за тази църква от българско време, извършено в тракийския джеле на Драгалевския манастир от *Царя Илко Шипчанко* (1365 — 1382 год.) Въ тази грамота църквата забравяна на управлението на митрополитската власт, означена с думи *„in Sofia“*, да се разпоредил с хората-работници на Влахонския манастир. А пък това власт за да бъде действителна с име на църквата Св. София, трябва да е имала последици за своя митрополитска църква.

Нито по-късно ние е установено за съществуването на софийската Св. София през XV столетие. Дали тя през това столетие е била вече джамия — и това не се знае сигурно. Въ всички случаи — поне през 1469 год. а сигурно и следат тази дата, тя не е била сбирни църква, а може би не е нито да била и християнска храм. За-

щото, според *Владислав Градински*, минал на Ивана Рилски, при приземяването им от турците за Рила през 1469 год., са приключили, с тях на св. Княз Мутафиз, на църквата Св. Георги.

Сайлъ приземяването на София от турците (1382 год.), завоевателите са артобъривали църквата Св. София въ джамия.

Когато точно е станало това построяване на софийската Св. София, тул още не се знае положително. Не може да се твърди досега, дали то е станало преди 1518 г., т. е. преди годината, през която султанът Селим е издал своите заповеди, всички по-добре измислени християнски църкви да се приобърват въ джамия.

Вече като турски джамия е видял през 1534 година Св. София *Бондело Райберти*, макар, по виден дипломат и учен мисъл на Венецианската република, който през спонсирата година е изпратил през София като секретар на братовчед си Даниел де Лудовичи, извършени пратеник на републиката Венеция при султана Сулейман.

Шестнадесет години сайлъ това, през 1550 година, *Камарини Цени*, извършени пратеник на Венецианската република при спонсирата по-горе султан, мисъл Св. София вече руина, която протростанала на всички турски опити, да я поправят.

При това си състояние Св. София е била използвана през 1553 и 1555 година вече като *одежи арсенал* за илчиза и трофеи на победоносните турски войски, както понеже на своя роженик, съхранявал въ Пракски музей, *измислени Дервизама*.

От 1568 год. обаче да софийската Св. София едно извистено време на пръв поглед е стон въ значително неспасение с минаването на спонсирата чуждестранни-ташестествени. През тази година — 1563 год. — софийската Св. София била още въ български рази. За това свидетелствувала една българска камъ епископство, писано въ Кратово по желание на *Матей*, който бил *Ламбарди* на Сърбско-македонската църква Св. София. За да се посигне извистено съгласие между пратеника и патешествениците Райберти, Цени и Дервизама, трябва да се припадне, че Св. София, когато е била джамия (според турците от тия патешественици), руина (според италианците) или арсенал (според претия), че не да е запазена едно кметство за Пракски поне въ пристройните го и около нея.

Обаче за да се приеме това предположение, от което ще излезе автентичността на извистено камъ споменото Кратово *Евangelio* от 1563 год., би трябвало да се намерят писмени паметници като доказателство за съществуването поне на такъв параклис. А пък за такъв паметник не може да се счита писмото на италианския Дипломат *Кларомаки* (от 1669 год.). Той съобщава като легенда, че въ църквата Св. София, макар вече джамия, се била запазвал един параклис с много жени на спетни, дто на турците било невозможно да влезат, понеже имала рака ги отблъсквала, а пък на християните не било позволено да доблигат до параклиса постоянната турски стража, която разправяла, че измислени *Дервизама*.

(Cerkva sv. (I-pa epistola).

се чуваха музикални гласове и звуковете от различни инструменти. Освен туй, сѣ въ отношение на това извѣстие отъ 1563 год., необходимо е да се прибави, че въ никакво противорѣчїе не сѣмаша употребѣната въ извѣстїето дума „Сардакионъ“ вмѣсто Софійска, защото този епитетъ е тѣсно въ пълно съгласїе съ титула на софійския митрополитъ „Сардакионъ“.

Обаче, най-късно прѣзъ 1578 (т. е. 23 години слѣдъ Дервишана) Св. София е била поправена и вече отново приспособена за джамия. Прѣзъ тази—1577 или 1578—година вѣмѣтътъ *Сомаямъ Шейхъ* членъ на асирійския мѣнахъ до султана, е поощрилъ въ София да въ стари църкви, които сѣ принадлежали, може би, на Сина Бакиа, а сега на дѣлоа и пророку му Мохамедъ\*. Софійската Св. София сигурно ще да е една отъ тѣхъ дѣхъ джамии.

Слѣдъ тази дата, всички паметшества и други лѣца, които сѣ били въ София прѣзъ XVI, XVII и XVIII столѣтия, бѣлихатъ въ Св. София, че тѣ е била джамия; прѣзъ 1616 г. *Ахмедъ Венчъ*; прѣзъ 1640 г. епископъ *Бамичъ*; прѣзъ 1652 г. — *Бакъ Челеби*; прѣзъ 1653 г. — епископъ *Босидъ*; прѣзъ 1659 год. Италианецъ *Джованни Кларомачи*, който приручавалъ претензия на Леополдо I до султана Мохамедъ IV; прѣзъ 1666 год. *Павелъ Таберниеръ* (честенъ наемалъ и изповѣдалъ на асирійскомъ извѣрелъ претензія на Цариградъ графъ *Лесинъ*; прѣзъ 1682 год. — *Джованни Бонамѣ* прѣзъ 1719 г. — *Дрѣмъ* секретаръ и историкографъ на асирійския претензія на Цариградъ графъ *Фирмендтъ*.

Отъ асирійския паметшества само *Бакъ Челеби* съобщава името на Св. София, като джамия „Ески Сингуръ паша“.

Вече *Цело* прѣзъ 1550 год. е чулъ и прѣдалъ широкото вѣрване, че св. София, слѣдъ като била дошла въ състояние на развала, по нѣкой начинъ не се узидала на поправеніе, прѣдприемилъ отъ турци. Това вѣрване не може да се глѣдава друго аче, освенъ че народътъ е билъ убѣденъ, какво съгнѣзата, на която е била посветена църковата, или гласъ изобщо Християнския Богъ, не е доуспѣвалъ да се осмисли немъ въздигнатъ храмъ прѣзъ едно приспособяване въ джамия.

Най-интересно за насъ бѣлихатъ обаче е онова лѣчно вѣрване, което заставлява Мирванчъ, и то заслужава нѣколко поради това специаленъ интересъ, много повече нѣмаше.

Между годинитъ 1609 и 1622 дължително-канонитъ *Иванъ Томко* Мирванчъ е издалъ книгата „*Justiniani Vita*“, къмъ която сѣ прилагалъ *Explicationes*. Тези книги е билъ откритъ отъ Брайсъ една прѣзъ 1883 год., въ библіотеката на двореца Бирберинъ въ Римъ. Веднажъ слѣдъ това откриване, почва се въпросътъ, кой е авторътъ на тази „*Justiniani Vita*“? Далъ койнитъ авторъ е дължително Мирванчъ, както твърдятъ Брайсъ, Ирментъ, Васильевъ и Якобъ или или самата „*Justiniani Vita*“ е скрѣпелъ латинския прѣказъ на нѣдъ апокрифна книга на Богомила (Теофила) отъ вѣрнето на царъ *Иванъ Александъръ* (1031 — 1065 год.), както твърди Сырку — това за насъ е безразлично. За насъ най-важното по въпроса около „*Justiniani Vita*“

е усуюдено: нѣмко, че *Explicationes* сѣмъ бѣлихатъ отъ Мирванчъ. Имено въ една отъ тѣхъ експликаци, въ послѣдната, Мирванчъ пише, че вѣрватъ вѣрватъ на храма София (който билъ построенъ отъ Юстинианъ съ голѣмъ изливненіе и билъ далъ съ теченіе на вѣрнето и сегашното име на тогавашната *Сердинъ*) Юстинианъ билъ издалъ саркофагъ на *Блаженъ* или *Дониконъ*, „на най-свѣтънъ мѣстъ“, и украсилъ съ статуи храмнитъ огоръ на саркофагъ.

Каквото свѣдѣніе и да хирѣла това Мирванчъ съ поставленіе на софійската Св. София съ „най-свѣтънъ мѣстъ“ Богомила върху значеніето на църковата, колкото интересъ за насъ бѣлихатъ и да о тѣхъ курьозна легенда на Мирванчъ, ако пакъ тѣ е нѣко случайнъ и аично. Слѣдъшкитъ и значителнитъ въ овиъ свѣдѣния вѣрване, сѣмъ легенди, творени отъ народнитъ маси, които сѣ били бланъ до Св. София и сѣмъ свързани вѣрваніе съ сѣмъ лице, което е имало името на самата църква. Тѣмъ народни свѣдѣния прѣказватъ *Кларомачи* (прелатъ отъ него легенда се спомена по-рано), *Бонамѣ* и *Дрѣмъ*.

Споредъ *Бонамѣ* (1682 год.) вѣрвалъ вѣрвалъ както София, основателката на църковата, билъ оставенъ отъ бланъ си (императора Константинъ) въ градъ, дѣто та умиръ; кончатъ съ тѣмъ и билъ поставенъ на единъ сводъ на църковата, а тѣ, вѣрвалъ, сѣмъ измѣла нощъ и говорѣла...

Още по фантастична и при това съ голѣмъ подробностъ е овиъ легенда, която чулъ въ София и прѣдалъ въ описаніето на паметшества сѣ *Дрѣмъ* (1719 год.). Споредъ разпространѣта между

турското северно население мѣла, по издата дѣщери на Императора Юстинъ II, принѣзъ София болѣла и болѣвала продължително вѣрване. Придворнитъ вѣщари приручавали възвѣщаніе мѣстности сѣмъ здравъ пазухъ и добра вода. Туй нѣмѣла принѣзата въ мѣстността, която сега сѣмъ назива София. Принѣзата останала много болѣла отъ тѣмъ мѣстности и убѣждала, че въ цѣлата имперія даденъ би се нѣмѣрилъ по здравъ пазухъ и по добра вода, изповѣдала, отъ благодарности, да построятъ тука градъ и църква на нейно име. Веднажъ, когато братъ ѝ, който ималъ въ София свой дворецъ, кончатъ принѣзъ София, та избѣгала отъ неговитъ вѣрваніе къмъ църковата Св. София. Тя билъ стигналъ вече тѣмъ прѣзъ вѣрватъ на църковата, братъ сѣмъ тогавѣтъ да мѣмѣе на сестра сѣмъ смъртенъ ударъ съ метъ, който билъ вече издигнатъ надъ нея, когато та многомѣно нѣмѣла да вѣдъ пората, — Богъ, поради свѣршеніе и религиозенъ животъ на принѣзъ София не искалъ да остави да ѣ убийтъ, а желѣлъ да ѣ спаси. Ето защо турцитъ и свѣтлѣта сѣмъ състѣ жена и развѣрвалъ осѣитъ туй, че нейния кончатъ сѣмъ билъ съхранѣвалъ до тога пакъ въ единъ сводъ, въ горната частъ на църковата, и отъ него се било разнасяло едно много приятно благоуханіе. Обаче сводътъ, въ който било съхранѣвано нѣмѣно Божествено, тѣ не могли да видѣтъ, защото билъ заграденъ съ стѣна; все пакъ тѣ, турцитъ, били изключили къмъ почитаніе тѣмъ отъ принѣзъ Св. София.

(Вжъ книгата на Г. Протичъ: „Архистеоскопъ форма на софійската църква Св. София“).